

Тарасенко Олексій Сергійович

аспірант кафедри

економічної кібернетики та маркетингу

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ПРІОРИТЕТІВ

В період глобальних технологічних зрушень зростає роль сфери вищої освіти у відтворенні новітніх технологічних укладів та примноженні людського капіталу, без формування і розвитку яких ні країна, ні її окремі регіони не можуть посісти належного місця в існуючій системі міжнародного поділу праці та забезпечити достатній рівень стійкості економічної динаміки, конкурентоспроможності у світових рейтингах та сталого розвитку.

В існуючих концепціях національної безпеки до недавнього часу освіта не розглядалася з точки зору її власної безпеки, джерела конкурентних переваг країни, чинника сталого розвитку. В той же час вища освіта, як суттєвий чинник забезпечення конкурентоспроможності і економічної безпеки країни, є найбільш вразливою ланкою для викликів глобалізації та внутрішніх загроз. Це обумовлює необхідність дослідження чинників економічної безпеки системи вищої освіти України та розробки відповідної стратегії, результатом реалізації якої буде забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та економічної безпеки національної системи вищої освіти в сучасних соціально-політичних та економічних умовах, враховуючи глобальні, національні та регіональні аспекти.

В українській та зарубіжній науковій літературі розроблено: систему уявлень та принципів, що лежать в основі концепції модернізації вищої освіти (М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков, Л. П. Буева, А. П. Владиславлев, А. В. Даринський, В. С. Ледньов, Л. Л. Уткін, С. В. Калабекова), механізми та моделі функціонування системи вищої освіти (Боголіб Т. Б., Плахотнікова Л. О., Яременко Н. Л., В. С. Гершунський, Г. Л. Зінченко, В. Г. Онушкін, О. С. Разумовський), в т. ч. теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи (Нанівська Є. В., Степко М. Ф., Захарін С. В., Крохмальова Н. А., Островецький В. І., Новікова І. Е., Куліков Т. М., Солянікіова С. П., Хайнацька Ю. Ю.).

Питання управління конкурентоспроможністю системи вищої освіти взагалі та вищих навчальних закладів зокрема висвітлено в працях

Іванова Ю. В., Донецької С. С., Климчука А. О., Бондаренка Д. В., Моїсєвої І. В. Питання інтеграції України в Європейський простір вищої освіти, можливості та проблеми, які є наслідками глобалізаційних процесів, розкрито в [1]. В [2]: розвинуто категорію економічної безпеки із врахуванням специфіки вищих навчальних закладів (ВНЗ) та обґрунтовано необхідність розробки моделі забезпечення економічної безпеки ВНЗ в рамках реформування науки і освіти на інноваційних засадах, враховуючи не лише світові процеси та виклики глобалізації, але й цілі сталого розвитку країни у найближчій та довгостроковій перспективах; визначено найважливіші параметри системи освіти як фактори забезпечення економічної безпеки країни.

В [3, 4] визначено особливості, розроблено концептуальні основи і індикативна система ЕБ технічних ВНЗ. Питання адаптації системи вищої освіти України в умовах трансформації суспільства висвітлено в [5]. Досить широко в науковій літературі досліджено проблеми фінансування вищої освіти, пов'язані із скороченням обсягів бюджетного фінансування вітчизняних ВНЗ; дослідженню альтернативних джерел фінансування вищої освіти [6–10].

Проведені дослідження дозволяють сформулювати гіпотезу про те, що глибокі та широкомасштабні економічні, політичні та соціальні трансформації, які викликані як науково-технічним прогресом, так і системними та структурними перетвореннями, обумовлюють необхідність застосування системного підходу до вирішення завдань забезпечення стійкого функціонування та стратегічного розвитку національної системи вищої освіти як однієї з провідних складових національної безпеки та сталого розвитку України. В сучасних реаліях термін «економічна безпека» застосовується до різних економічних систем і суб'єктів господарювання. Найбільш повно розвинута теорія економічної безпеки на макроекономічному рівні. В науковій літературі також наведено розробки, присвячені аналізу економічної безпеки господарюючих суб'єктів на мезо- та мікрорівнях, започатковуються основи для дослідження цієї категорії на рівні вищих навчальних закладів та системи освіти загалом. Аналіз сучасних тенденцій та закономірностей розвитку освітньої системи в умовах глобальних викликів дозволяє зробити висновок про наявність взаємозв'язку між економічною безпекою та конкурентоспроможністю вищої освіти загалом та окремих вищих навчальних закладів як суб'єктів освітнього процесу, зокрема. Це пояснюється тим, що між рівнем економічної безпеки та конкурентоспроможністю ВНЗ існує зв'язок, оскільки високі позиції вітчизняних ВНЗ в міжнародних і національних системах рейтингового оцінювання, що визначають попит як на освітні послуги, так і на випускників, є запорукою безкризового функціонування ВНЗ, а отже і належного рівня економічної безпеки.

Зазначене дозволяє зробити висновок про необхідність створення механізму протидії загрозам і небезпекам розвитку вищої освіти як системи, основними з яких визначено: зниження конкурентоспроможності національних ВНЗ та, як наслідок, відтік абітурієнтів і науково-педагогічних працівників за кордон, втрата потенціалу наукових шкіл, падіння престижу професій науковця та педагога, недофінансування закладів вищої освіти, криза неплатежів внаслідок інфляції, погіршення демографічної ситуації та соціально-економічні потрясіння. Важливою складовою цього механізму є державна політика щодо розвитку та модернізації системи освіти в цілому та вищої освіти зокрема з метою підвищення конкурентоспроможності ВНЗ як на національному, так і міжнародному рівнях.

Визнання вирішальної ролі вищої освіти для перебудови економіки України на інноваційних засадах, переходу до вищих технологічних укладів на основі розвитку науки і техніки, примноження людського капіталу та сталого розвитку обумовлює необхідність розробки загальної концепції забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі максимального використання потенціалу системи вищої освіти з урахуванням вимог сучасності.

Розглянуте дозволяє зробити висновок, що економічна безпека національної системи вищої освіти є внутрішньою цільовою функцією системи освіти на усіх рівнях і досягається шляхом розробки та реалізації стратегії розвитку даної системи в зовнішньому середовищі, що відзначається високим рівнем ризикованості та невизначеності, і забезпечує такі значення її функціональних параметрів, за яких система зберігає можливість підтримання стійкості та конкурентоспроможності. В основі економічної безпеки національної системи вищої освіти лежить економічна безпека окремих вищих навчальних закладів, яка є результатом реалізації відповідної стратегії на різних рівнях задля стійкого розвитку та конкурентоспроможності як системи вищої освіти в цілому, так і її окремих складових.

Література

1. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Укл. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. — К.: Изд. — во МОНУ, 2004. — 24 с.
2. Батова В. Н. Экономическая безопасность учреждения высшего профессионального образования в условиях глобализации / В. Н. Батова // Электронный научный журнал «современные проблемы науки и образования». — № 1 (Часть 1). — 2015. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.science-education.ru/pdf/2015/1/947.pdf> (дата звернення 13.08.2016).

3. Ширияев М. В. Экономическая безопасность высшего образования: концептуальные основы / М. В. Ширияев // Фундаментальные исследования. — 2015. — № 11–6. — С. 1272–1276; URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39733> (дата звернення: 20.07.2016).

4. Дмитриев С. М., Ширияев М. В., Митяков С. Н. Экономическая безопасность технического вуза: система индикаторов / С. М. Дмитриев, М. В. Ширияев, С. Н. Митяков // Высшее образование в России. — 2014. — № 3. — С. 11–20.

5. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр.: наук. — допом. бібліогр. покажч. Вип. 2. Ч. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлінського, Ін-т вищої освіти; [упоряд.: Лисиця Н. В., Чорнойван Г. П., Стельмах Н. А., Айвазова Л. М., Бублик Н. М.; наук. консультант Корольов Б. І.; наук. ред. Рогова П. І.; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. — Київ, 2014. — 416с.

6. Плахотнікова Л. О. Удосконалення умов фінансування вищої освіти як основного чинника підготовки фахівців / Л. О. Плахотнікова // Формування ринкових відносин в Україні (укр.). — 2008. — № 1. — С.141–146.

7. Яременко Л. М. Напрями вдосконалення механізму фінансування вищої освіти в Україні / Л. М. Яременко // Формування ринкових відносин в Україні (укр.). — 2007. — № 7. — С.153–157.

8. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: подолання загроз ресурсної залежності [Електронний ресурс] / Л. С. Шевченко. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Economics/58094.doc.htm (дата звернення 13.08.2016)